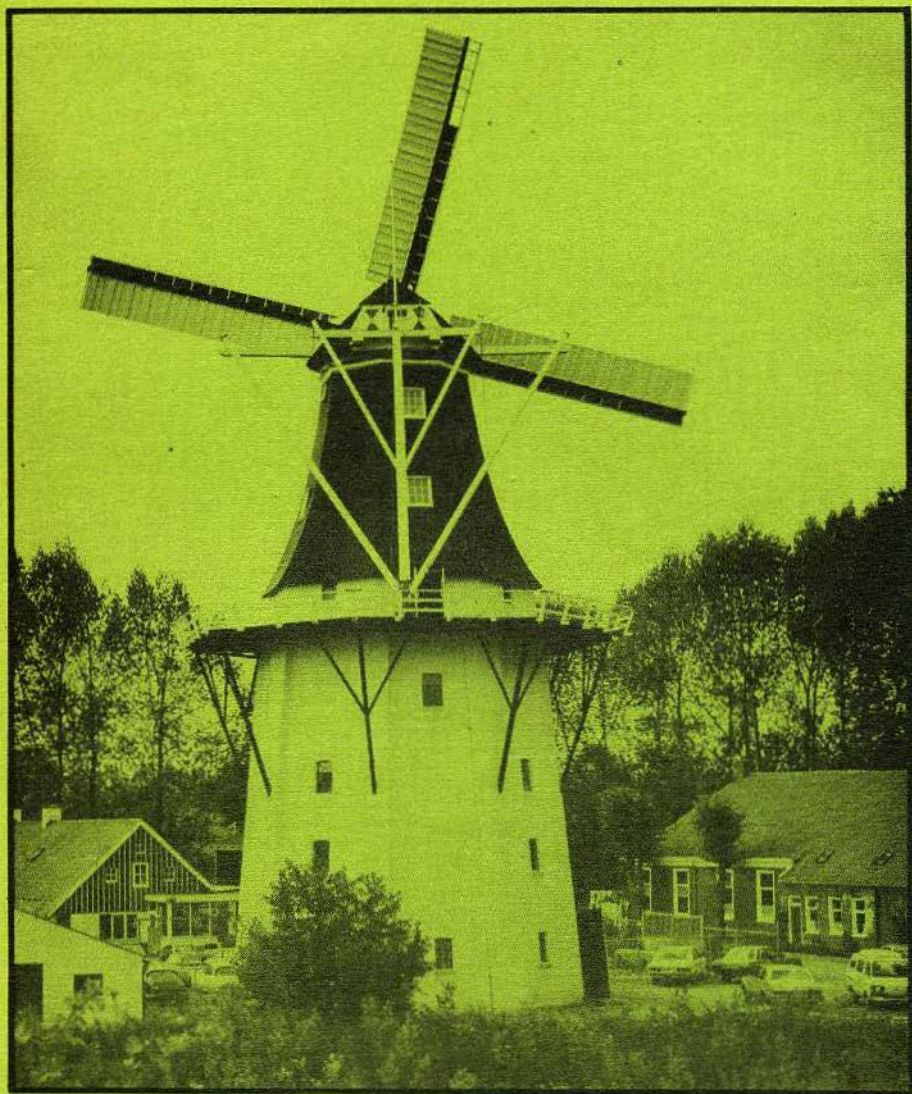

de zelfzwichter ²⁷

3|82

Bij de voorplaat:

De korenmolen Wilhelmina tijdens het proefdraaien op 8 september 1982. Zie voor verslag van de feestelijke heropening de bladzijden 29 t/m 32.

De Zelfzwichter ——— jaargang 7, nummer 27
september 1982

Redactie:

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Henk Berends, Sebaldeburen
Martin E. van Doornik, Rasquert

Druk:

Gron. Stichting voor Sociaal en
Cultureel Werk

Redactie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Vereniging
Vrienden van de Groninger Molens
en de Stichting Groninger Molen-
vrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden
maart, juni, september en december.

In deze zelfzwichter:

Redaktioneel	2
Verhuisd	2
Bijeengeschaard	2
Stichtingsnieuws	4
De molen van Visvliet	6
Standrokmolens in Oost-Europa	8
Jubileum molenaar E.D. Pot	13
Molennieuws	16
Rectificatie	20
Nieuwe molenfietstocht	21
Molenexcursie 11 sept. 1982	22
Molenfietstocht 26 juni 1982	26
De "Wilhelmina" te Noorder- hoogebrug	29

de zelfzwichter

Redactioneel

De tiende Nationale Molendag 1982 en de zomervakantie zijn nu alweer achter de rug. Het zijn mooie momenten om even terug te kijken. Volgens het Belgische molenblad 'Molenecho's' hebben er in Nederland op de Nationale Molendag 545 wiekendragers hun wieden door de lucht laten klieven. Vergeleken met 472 molens op de Nat. Molendag van 1981 een stijging van bijna 16%!

We beginnen het verenigingsseizoen weer en we staan bol van allerlei activiteiten, zoals bestuursvergaderingen, excursies, beursstanden, de Zelfzwichter in elkaar zetten, molenheropeningen, najaarsvergadering in Usquert, examen van vrijwilligers, mollenlessen en zo meer.

Onze excuses voor het wat laat verschijnen van deze 'Zelfzwichter', onze redaktie is van mening om het typwerk even vast te houden, totdat het verslag van de opening van de "Wilhelmina" te Noorderhoogebrug op 18 september j.l. binnen is gekomen. We zien uw ingezonden kopij vol spanning tegemoet, maar wel voor:

15 november 1982.

Verhuisd

De landelijke vereniging 'De Hollandsche Molen' is met ingang van 1 september 1982 verhuisd naar het adres:

Herengracht 476
1017 CB Amsterdam

Het telefoonnummer blijft ongewijzigd: 020 - 23 87 03.

De Stichting Fonds Aankoop en Onderhoud Molens (FAOM) en de Stichting Molendocumentatie (SMD) zullen eveneens op het nieuwe adres gevestigd zijn.

Het nieuwe kantoor bevindt zich nabij de Vijzelstraat op de 1^e etage van het pand, waarin de Stichting Prins Bernhard Fonds sinds enkele maanden is gevestigd.

Het is goed te bereiken per openbaar vervoer (tramlijnen 5, 16, 24 en 25); parkeergelegenheid is in de omgeving echter nagenoeg niet voorhanden.

Bijeen geschaard

In mijn artikel op pag. 17 van 'De Zelfzwichter' 1/82 is er sprake van een bouwvallige stellingmolen zonder kap en stelling in het Twentse Lattrop, met een verlichte kerstboom er bovenop. Mij is ter ore gekomen het verheugende nieuws, dat deze 'Molen van Oortman' momenteel in omvangrijke restauratie is, en wordt weer geheel tot een maalvaardig werktuig gemaakt. Na meer dan twintig jaar als 'doofpot' gestaan te hebben....

M.E.v.D.

AEOLUS.... wat is dat voor een naam?

In de provincie Groningen zijn er vier molens van die naam. Die staan in Oldehove, Adorp, Farmsum en bij Aduard. Alleen de naam van de laatstgenoemde is "De Eolus". Volgens de heer B. Dijk is die 'de' gelijk aan het latijnse lidwoord 'a'.

Ik heb de Elsevier's Winkler Prins encyclopedie geraadpleegd wat deze zo on-Nederlandse naam betekent. Het antwoord is:

AEOLUS, in de Griekse mythologie een zoon van Hippotes, die door Zeus was aangesteld als bewaker van de winden. In de oudere sagen was hij een sprookjesachtige figuur, die de winden bijeengebonden hield in een leren zak en huisde op het ontoegankelijke eiland Aeolia; in latere beschrijvingen is hij een koning en zijn de winden opgesloten in een berghol.

Als ik de betekenis van de naam Aeolus goed begrijp, waarom zijn die molens dan zo genoemd wanneer er sprake is van opgesloten winden, die dus niet kunnen waaien?

Buiten Groningen zijn slechts twee molens van die naam te vinden, en wel in Vlaardingen en Wemeldinge.

M.E.v.D.

- - -

VRUJWILLIGE

NAJAARS - EXAMENS 1982

Van 'De Hollandsche Molen' is ons toegestuurd een overzicht van de te houden vrijwillige molenaars-examens op 8 molens in Nederland, met een namenlijst van de kandidaten.

In onze provincie wordt het examen gehouden op donderdag 23 september 1982 op de molen "Fram" te Woltersum, met de kandidaten:

E. Quené	- Groningen
W.A. Kruit	- Delfzijl
T. Baars	- Eenrum
Mej. E. Cavé	- Groningen
J.C. Rijkeboer	- Groningen (herexamen theorie)

Wij hopen dat zij hun beste beentje voor zullen zetten, om het fel-begeerde molenaarsdiploma ingelijst in hun daarna toegewezen molens op te kunnen hangen. Houen zo!

B. Dijk.

- - -

NIEUWE VOORZITTER

Deze zomer werd een nieuw college van Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen samengesteld. Bij de functieverdeling werd de gedeputeerde drs. B.S. Wilpstra aangewezen als voorzitter van de Provinciale Groninger Molencommissie.

- - -

NAJAARSVERGADERING

De najaarsvergadering van de Ver. Vrienden van de Groninger Molens zal op DONDERDAGAVOND 11 NOVEMBER 1982 worden gehouden in 'HET DORPSCENTRUM' te USQUERT, AANVANG 20.00 UUR. Het bestuur zal proberen dan de film 'De Stoere Werkers' van de

heer Evert Smit te vertonen. De uitnodiging met agenda zal per brief aan de leden worden toegezonden.

- - -

OPROEP VOOR VRIJWILLIG MOLENAARS

De korenmolen te Harkstede komt - zo leest u elders in 'De Zelf-zwichter' - vrij spoedig gereed.

De eigenares - de Slochter Molenstichting - wil graag contact opnemen met een gediplomeerde vrijwillige molenaar.

- - -

BEURS

Op vrijdag 29 oktober t/m dinsdag 2 november 1982 zal in de Martinihal te Groningen de beurs 'Energie' worden gehouden. Ook de Ver. Vrienden van de Groninger Molens zal daar dan een stand hebben.

- - -

Stichting Groninger Molenvrienden

Zoals het een goede molenstichting betaamt, is verder gewerkt aan het welzijn van diverse molens.

In de vorige 'De Zelfzwichter' gaven we een overzicht van bij deze stichting in bezit gekomen molens: de zaagmolen van Bovenrijge (20); "De Onderneming" te Vierhuizen (123); "De Lelie" te Eenrum (32); "De Vier Winden" te Pieterburen (34) en de watermolen

"Goliath" met mulderswoning in de Eemspolder (122). Inmiddels is ook de aankoop van de korenmolen "Ceres" te Spijk officieel geworden. Op 30 juni 1982 werd de akte gepasseerd in de molenaarswoning van het echtpaar Keizer te Spijk. Ook is de stichting op 6 mei 1982 eigenares geworden van het perceel, kadastraal bekend gemeente Ten Boer, sectie F no. 394, groot 13,70 are. Het zal u duidelijker worden, als we erbij vermelden, dat dit perceel weiland is nabij de Boltweg te Ten Boer, waarvan het de bedoeling is, dat hier de zaagmolen uit Bovenrijge wordt herbouwd. De aankoop is mogelijk gemaakt door een bijdrage van het Anjerfonds te Groningen.

Bij onze overdrachten hebben wij de deskundige en zeer welwillende medewerking van het notariskantoor Mr. T.H. ten Have te Middelstum. Sinds kort beschikt dit kantoor over een nieuwe en zeer goede huisvesting. Het adres is Groensingel nr. 1, dat is de weg die Middelstum met de Eemshaven verbindt.

Nu dan enige nadere bijzonderheden over eerdergenoemde molens:

Korenmolen "Ceres" te Spijk (18)

Om een eerste aanpak voor deze molen mogelijk te maken, hebben wij bij het provinciaal bestuur een zogenoemde 'Klein Herstel'-aanvraag ingediend. Deze subsidieregeling kent een maximum van

f 25.000,-. Ook heeft de stichting de medewerking ingeroepen van andere instanties, die mogelijk een bijdrage zullen verstrekken. Als dat gunstige resultaten oplevert kan de molen - met een belangrijk aandeel van de stichting erbij - een flinke, maar ook noodzakelijke verbetering ondergaan.

"De Lelie" te Eenrum (32)

Deze molen kreeg een goede verbouwing, uitgevoerd door de WANN (Werkgemeenschap Associatie Noord-Nederland, gevestigd te Uithuizen). Ook werden maatregelen genomen tegen binnendringend regenwater door een naad bij de betonnen binnensluiting te dichten.

"De Vier Winden" te Pieterburen (34)

De gemeente Eenrum, toen nog eigenares, had een verbeteringsplan gereed voor f 13.000,-. Ook de gemeente-financiëring daarvan is verzekerd. Door de eigendomsoverdracht is de uitvoering van deze werkzaamheden bij de Stichting Groninger Molenvrienden terecht gekomen. Deze heeft inmiddels opdracht aan de fa. Bremer verstrekt. De opdracht wordt aangevuld met enige verdere werkzaamheden, die eigenlijk ook nodig waren en inmiddels des te meer zijn. De stichting let vooral op het tegengaan van de nadelige werking van weer en wind. Dit houdt bij deze molen onder meer in, dat alle dakkisten worden vernieuwd.

"De Zwaluw" te Zuurdijk (66)

In samenwerking met de eigenares ('De Hollandsche Molen') beheert de stichting deze molen. In verband daarmee werd zij betrokken bij een verbeteringsplan, waarvoor ook een 'Klein Herstel'-aanvraag is ingediend. De verbeteringen vragen ongeveer een bedrag van 24 mille. 'De Hollandsche Molen' schakelt daarvoor de molenmaker J.D. Medendorp uit Zuidlaren in, die wegens gebrek aan opdrachten daartoe goed in de gelegenheid is.

De Molenstichting De Meeuw en Joeswert, gemeente Ezinge

Op 4 augustus 1982 herdacht deze stichting haar 10-jarig bestaan. Het feestprogramma hield onder meer een vaartocht op het Reitdiep in, met de klipper 'Eenje Roelfina', die Garnwerd als thuishaven heeft. Gedineerd werd in Harry's Hoeve te Aduarderzijl.

Tien jaar geleden kwam de stichting voort uit een comité, dat wel alles wilde doen om "De Meeuw" te Garnwerd tot eerherstel te krijgen. Daarbij was ook een groep dames, die handwerkartikelen ging maken, waarbij de opbrengst ten goede zou komen aan de molen. En zo is het nu nog. De dames beschikken over een atelier en de duizenden bezoekers aan de molen kunnen de artikelen zien en kopen, naast andere zaken. Men zag in, dat er iemand moest komen om met

de molen te werken, nadat hij zou zijn gerestaureerd. Zo werd Harm E. van Huis de eerste gediplomeerde vrijwillige molenaar in de provincie Groningen. De stichting bezit nu al sinds 31 mei 1974 twee korenmolens: "De Meeuw" te Garnwerd en de "Joeswert" te Feerwerd. Dat hier heel wat bereikt is, blijkt al uit de eerste aanblik van deze molens.

Op de foto (vorige pagina) zien wij mevrouw E. Korthuis-Visser aan het roer. Zij en haar man waren vroeger binnenschippers.

De Slochter Molenstichting

Op dinsdag 14 september 1982 hield de Slochter Molenstichting een belangrijke vergadering. Het bestuur werd namelijk versterkt en uitgebreid. De heer J.L. van Dijken, eigenaar en bewoner van de mulderswoning bij de watermolen van de Groote Polder (111) aan de Groenedijk te Slochteren, is secretaris geworden. De heer W.O. Bakker uit Harkstede, die daarvoor secretaris was, blijft bestuurslid. De heer J. Sinninghe, van beroep ontvanger der gemeente Slochteren, is penningmeester geworden en de molenaar H. van der Zwaag te Overschild bestuurslid. Zoals bekend is het secretariaat van de stichting gehuisvest in het gemeentehuis te Slochteren. Dat blijft onveranderd. Secretarie-personeel blijft beschikbaar voor sommige activiteiten als bijv. het notuleren van vergaderingen.

Twee Groninger molenstichtingen zijn voortgekomen uit waterschappen: de Molenstichting Hunsingo en Omstreken en de Molenstichting Oldambt.

De eerstgenoemde stichting heeft de schijnwerper gericht op de korenmolen "Wilhelmina" (87) te Noorderhoogebrug. Daarover leest u in deze 'De Zelfzwichter' meer.

- - -

De Hilmahuistermolen te Visvliet

door J. Liefvering, vrijwilliger.

Deze watermolen bemaalt de Hilmahuistermolenpolder, groot 240 ha. Hij werd gebouwd in 1868, heeft een stalen vijzel en roeden met zelfzwichting van 17,40 m.

Het onderstaande is een opsomming van kleine gebeurtenissen en wetenswaardigheden uit het notulen-/kasboek van bovengenoemde polder.

In de beginjaren had de molen nog geen vaste molenaar, daar het molenaarshuisje nog niet klaar was. Als molenaar werd tot 1876 K. Reinders aangesteld, daarna werd K. Dijkstra watermulder. In 1879 werden twee nieuwe houten roeden gestoken voor de somma van f 76,25 voor de ene, f 75,07½ voor de andere, waarbij de molenaar ook geholpen heeft. Deze roeden waren nog met zeilen uitgerust, daar in 1883 een post zeilen herstellen voorkomt.

In augustus 1898 vond een bijzondere vergadering plaats, omdat er een nieuwe as en een nieuwe roede in de molen geplaatst moeten worden. Deze waren nog van hout. De oude roede werd in 1899 verkocht voor f 5,-.

Al in 1904 werden twee stalen roeden gestoken voor f 395,-,

omdat er nogal wat schade was ontstaan bij bliksem-inslag. Er is toen wel over zelfzwichting gepraat, maar daar was slechts één stem voor, zodat dit niet doorging. De houten as hield het maar 12 jaar uit, dit blijkt uit het plaatsen in 1910 van de nog bestaande gietijzeren as. De prijs van deze as, gegoten door A.J.Koning te Foxhol, was f 290,-.

In 1914 werd zelfzwichting op de roeden aangebracht, hetgeen toen wel met algemene stemmen werd aangenomen.

Molenaar K. Dijkstra bleef tot 1919, waarna zijn zoon molenaar werd tot 1928. Van 1928 tot aan zijn pensioenering in 1960 was B. Wolters molenaar.

In 1930 werd de molen van nieuw riet voorzien. Toen er in 1935 één roede af

was, werd een nieuwe roede geplaatst; de vrijkomende kleppen werden gebruikt voor het opknappen van de andere roede. Het volgende jaar werd er gepraat over Dekkerwieken. Maar dit werd afgewezen, daar de in 1935 geplaatste roede reeds was voorzien van bredere borden en dus al beter aanliep. Tot 1950 gebeurden er weinig bijzonderheden, behalve dat in genoemd jaar een nieuwe houten vijzel werd geplaatst. Dit viel net in de natte periode, zodat de bemaling door de naastliggende polders, de Besheerpolder en de Twee Provinciën werd overgenomen.

In 1956 werd een dieselmotor in de molen geplaatst, daar windkrachtbemaling alleen niet voldoende was.

G. Hamstra volgde in 1960 B. Wolters als molenaar op, maar vertrok al in 1964 met de noorderzon. Na hem bedienden bestuursleden de dieselmotor, daar de molen niet meer met de windkracht kon malen. De molen werd alleen goed waterdicht gehouden, maar verder gebeurde er aan onderhoud niets meer.

Na de storm van 1972 werden de mensen wakker geschud en werden plannen gemaakt voor de restauratie. Het duurde echter tot juni 1978, voordat de molen weer in gebruik kon worden genomen.

Bij de restauratie werd een nieuw wiekenkruis met zelfzwichting geplaatst, spruiten en schoren en staart vernieuwd, terwijl de houten vijzel vervangen werd door een nieuwe stalen.

Nu - 4 jaar na de restauratie - verkeert de molen in een redelijke staat van onderhoud. De korte schoren zijn net vervangen, maar hij heeft wel hier en daar wel een verfbeurtje nodig. J.L.

De molen te Visvliet.

Standrokmolens in Oost-Europa

door Martin E. van Doornik.

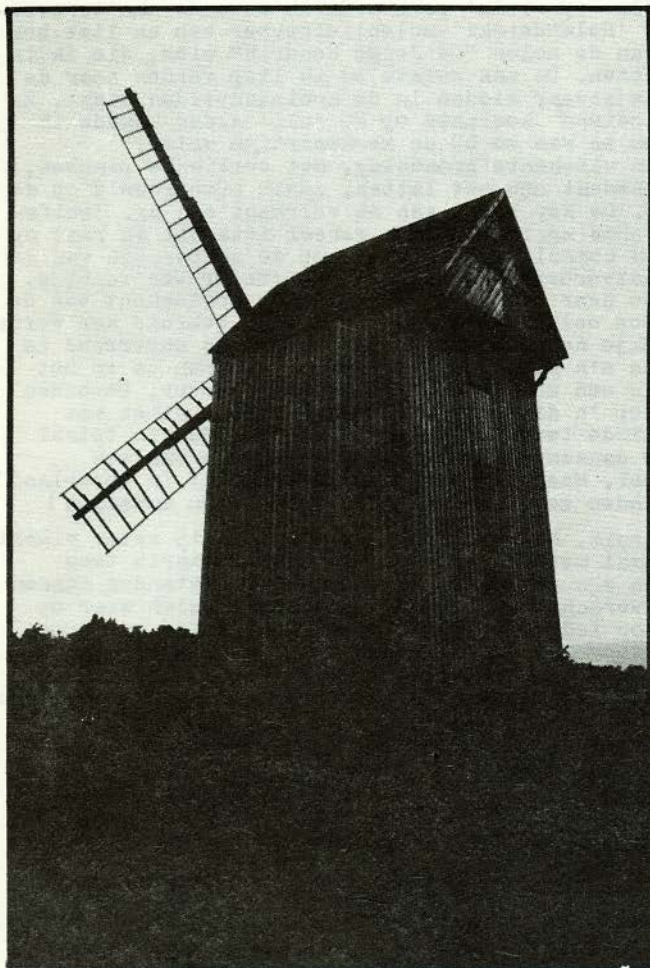
Bij het lezen van bovenstaande kop zal de lezer tevergeefs een duik nemen in lijsten van molinologische termen. Het gaat om bepaalde soorten molens in het oosten van Europa, welke in hun kruiwerk een soort kruising hebben tussen standerdmolen en paltrok, beide dan in zeer primitieve vorm. De naam 'standrok' heb ik afgeleid van het woord 'stantrok', die bedacht is door de heer Evert Smit, geen onbekende in grote kringen van de molenwereld. De paltrokmolens zijn genoemd naar de wijd uitstaande rokken (= jassen), de 'Palts-rokken', die gedragen werden door doopgezinde vluchtelingen uit de Palts, zoals vaak wordt beweerd. Laat ik de naam paltrok in twee lettergrepen verdelen, dan krijg je palt-rok en voeg ik deze laatste lettergreep bij het weer gedeelde woord standerd, resulterend in 'standrok'. De vraag is, hoe Evert Smit aan die 't' is gekomen... Hij schreef eens een artikel over dergelijke molens in de Dobroedsja, de laagvlakte aan de monding van de Donau in Roemenië.

Maar zó ver hoef ik niet te gaan. Mijn artikel gaat om drie molens, die qua uiterlijk wat op standerdmolens lijken. De eerste staat bij Tokarnia (Polen), de tweede in Kottmarsdorf (nabij Zittau, Oost-Duitsland). De plaats van de derde molen is mij helaas onbekend.

Laat ik mijn verhaal beginnen met de molen van Tokarnia in Polen. Tot nu toe is dit de enige Oost-Europese molen, die ik heb mogen bekijken.

Het was 29 juli 1981. In een stromende regen fietste ik van de jeugdherberg in de prachtige stad Kraków naar de volgende in het dorpje Zagnafsk, een afstand van 140 kilometer op één dag. In zuid-oost Polen dus, niet ver van de grens met de Sovjet-Unie. In mijn fietsvakantie fietste ik van Praag in Tsjechoslowakije naar Warschau, een afstand van ongeveer 1100 km in negen dagen, de rustdagen om wat rond te kijken niet meegerekend. In mijn 13 jaar ervaring met internationale fietsreizen is dit wel de meest emotionele vakantie, hoewel ik voor de tweede maal in Polen ben geweest. Politieke onrust, voedseltekorten, stakingen, opstanden, Solidariteit, enz. heb ik allemaal meegemaakt. Tijdens mijn hele verblijf in het toch mooie land Polen kon ik niet meer dan 2 broden, 2 repen chocolade en 1 liter melk verkrijgen. En verder slechts één kopje (slechte) koffie gedronken. Maar dankzij 'Sporthuis Haan' in Groningen heb ik wel 2 kilo proviand meegebracht, in poeder- en vriesdroogvorm. Met m'n kampeerkookgerei kon ik daaruit wel tien maaltijden bereiden. De Polen zijn overigens vriendelijke en gastvrije mensen.

Op bovengenoemde datum had ik al 98 km achter de rug en nog 42 km voor de boeg, toen ik twee molenwieken vanachter een heuvel in 'n soort Zuid-Limburgs landschap, zag opdoemen. M'n molenhart ging van enthousiasme sneller kloppen. Ik had helemaal niet gedacht hier in Polen molens aan te treffen en na 'n steile klim was ik bij de molen, die blijkens 'n plaatsnaambord wat verderop,

De molen van
Tokarnia
(Polen).

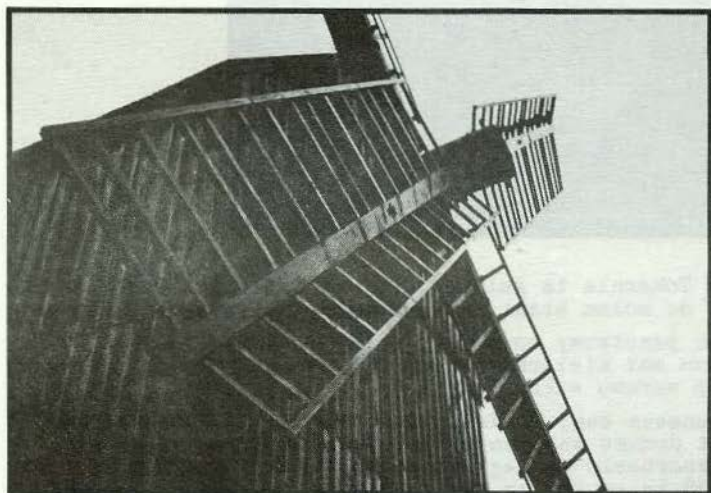
bij het dorpje Tokarnia is gelegen. Op het bord naast het toegangshek naar de molen staat in het Pools te lezen:

Teren panstwowy budowa
Muzeum wsi Kieleckiej
wstep sarowo wzbroniony

Een openluchtmuseum dus. Tokarnia ligt aan de E-7, een belangrijke maar niet drukke weg van Boedapest naar Warschau en niet breder dan bijvoorbeeld de weg Groningen-Winsum. Het ligt respectievelijk ca. 25 km en 207 km ten zuiden van Kielce en Warschau. Een pad van erg modderig löss voert naar een kleine boerderij, waar een oude man met een blaffende hond mij tegemoet kwam.

In gebrekkig 'Pools - op - reis' probeerde ik de oude man te overtuigen dat ik een 'Holenderski'-molenliefhebber ben en liet hem daarbij een foto van de molen "De Jonge Hendrik" zien, die ik in m'n jaszak had zitten. De man knikte en ik liep verder naar de standrokmolen, die zowaar midden in de koolzaadvelden staat. En geen pad meer. Bloeiend koolzaad op 29 juli! Aldus waadde ik tussen die planten en was zo bij de merkwaardige molen. De molen heeft een vierkante grondslag, met vertikale planken, waarvan de naden bedekt zijn met latten, zoals bijvoorbeeld op de "Aeolus" te Adorp. De kap heeft aan de voorkant een zg. 'wolfsdak' en de achterzijde springt in zijn geheel iets uit en rust op fraai houtgesneden consoles. De planken op de achterzijde van de kap zijn in visgraatverband aangebracht. Daaronder een raampje. Behalve een trapje naar de deur kon ik aan de buitenkant van de molen niets zien op welke wijze deze op de wind gekruid kan worden. Ik kon wel een kijkje nemen onder de molenkast; de onderrand is net hoog genoeg om m'n hoofd er onderdoor te wurmen en in het halfduister zag ik een met keien gemetselde ringmuur. De bodem van de kast rust op 'n diagonaal kruis van zware balken met onder ieder uiteinde twee zware ijzeren wielen, dus in totaal acht. Het doet me denken aan 'n draai-kruishoutje van een 'Scrabble'-bordspel. Maar geen standaard of koning! In Nederland met onze harde winden zou deze molen onherroepelijk omwaaien!

En nu het wiekenkruis. Naar schatting een kleine 15 meter vlucht. De as is horizontaal met een achthoekige askop, waarin twee houten borstroeden zijn gestoken. De onderlinge afstanden tussen de heklatten zijn verschillend, maar die herhalen zich weer op hetzelfde manier op iedere volgende wiek. Ook zitten er korte heklatten aan de voorkant van de roede met een diepere zeeg of schoot, en zonder kluften op de lange heklatten aangebracht. Alleen de voor- en achterzomen zijn er aanwezig. Geen tussenzomen.

De wieken van de Poolse molen van dichtbij bekeken.

Zo te zien is de standrokmolen nieuw gebouwd of pas gerestaureerd, want op de grond rondom de molen lag vers houtafval, zoals zaagsel en schaafkrullen. Bouwjaar niet bekend. De deur was op slot.

Nog onder indruk van mijn bezoek aan deze vreemde molen fietste ik weer verder in de stromende regen....

Enkele maanden later. Ik ontving van een aardig Oost-Duits echtpaar, die ik eerder op een camping in Seč (Tsjechoslowakije) heb ontmoet, een ansichtkaart waarop een grote standrokmolen staat afgebeeld. Dat gaf mij de aanleiding om daarginds gegevens van deze molen op te vragen. Tot mijn verbazing en zonder problemen kreeg ik de gegevens. De molen staat in Kottmarsdorf, en ligt 60 km ten oosten van Dresden en 25 km ten noordwesten van Zittau, vlakbij de Tsjechoslowaakse grens.

De drie verdiepingen en 12 meter hoge kast heeft aan de voorkant afgeschuinde hoeken, wat op de foto op de volgende pagina duidelijk te zien is. Er is wel een eiken standaard of koning met een $\emptyset$ van 60 cm, de zware steenbalk is 80 x 90 cm dik. Totale gewicht op de steenbalk 50 ton.

Deze molen heeft twee koppels stenen, elk met een gewicht van 40 Duitse centenaren. Er bevinden zich ook twee pelstenen in! Horizontale eiken as met bovenwiel van 3 meter diameter met kammen van beukenhout. Het bovenwiel heeft wel een vang. De molenkast rust op een rolringmuur van $\emptyset$ 6 meter en kan gekruid worden door een sleutelbalk, die 9 m achter uit de kast steekt (heel flauw op de foto te zien).

De Kottmarsdorfer molen is gebouwd in 1843 en ongeveer 100 jaar in bedrijf geweest met een dagproduktie van 8-10 centenaren. Er werd gewerkt in ploegen, daartoe zijn er in de molen twee slaapplaatsen aanwezig. Tweemaal per jaar werden de maalstenen gebild (gescherpt; nagehauwen). De bolspillen zijn gelagerd in harde kalksteen, die zeer lang in lijnolie is gekookt en daardoor de smerende werking bekomt.

De wieken met een vlucht van 18 meter hebben zelfzwichting! Men vindt zelfzwichtende kleppen aan weersijden van de roeden.

In de molen bevindt zich een spreukje:

Das Müllerleben hat Gott gegeben,
das Mahlen in der Nacht hat der
Teufel erdacht.

Müllergruß: 'Glück zu!'

Dat verschilt niet erg veel van de molenaarsgroet, die de heer Gerd Saathoff van de "Stiftsmühle" in Aurich mij toewenste met de woorden: 'Glück to!', toen ik (alweer...) per fiets op 10 april 1982 een bezoek aldaar bracht.

Maar mijn gedachten, hoe dergelijke standrokmolens gekruid kunnen worden, lieten mij nog steeds niet los, totdat ik op een dag een uit de Oostbloklanden gesmokkelde foto in handen kreeg. In bedrijf zijnde bedrijfsgebouwen zijn nl. streng verboden te fotograferen in communistische landen!

Deze foto is genomen in september 1980, de molenaar heet A. Feradov, maar land en plaats zijn onbekend.

Voor molenliefhebbers een emotioneel prachtige foto, die ons laat zien, hoe standrokmolens gekruid kunnen worden.

Die Kottmarsdorfer Windmühle in die D.D.R.

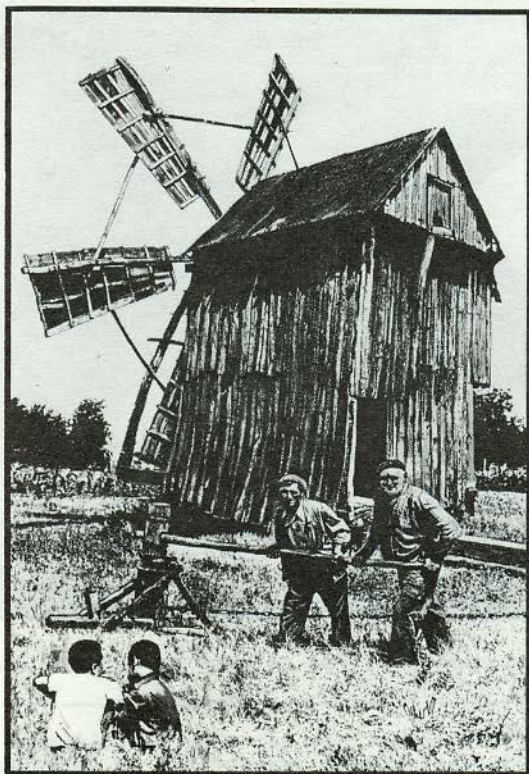
Deze zo wrakkig uitzierende molen heeft zes (!) wieken. De wind is kennelijk gaan ruimen; de molenaars kruien met een soort kaapstander, waar de ketting, die van de sleutelbalk af loopt, omgewonden wordt. Twee kinderen sloegen dit tafereel gade. De sleutelbalk loopt door de gehele kast en steekt onder de wieken weer naar voren uit en van dat uiteinde loopt een balk

naar de askop, die vermoedelijk met een lagering ondersteund wordt. De stevigheid van de askop zou er anders, naar ik denk niet beter van worden met drie gaten voor de drie roeden. Op de foto kan de lezer goed zien, dat de zeilvoering op de wieken uit houten planken bestaat. Kennelijk wordt er bij het zwichten een of meer planken weggenomen. Al met al is het een tijdrovend werkje met de zes wieken!

Zouden we niet eens voor de gein ergens in Nederland een standrokmolen bouwen?

M.E.v.D.

Het op de wind kruien van een standrokmolen.

Jubileum molenaar E. D. Pot

door Derk Jan Tinga.

4 augustus 1932 werd mulder Pot van de molen "De Hoop" te Kropswolde dertien jaar oud en ging hij werken bij zijn vader op de korenmolen "De Zwaluw" in Nieuwe Pekela. 4 augustus 1982 was het dus vijftig jaar geleden en dat heugelijke feit werd natuurlijk gevierd in huize Pot.

Mulder Pot werkt tegenwoordig op de enige grondzeiler-korenmolen van Groningen, in Kropswolde. Hij komt uit een echte muldersfamilie, evenals z'n vrouw, die ook molenaarsdochter is. Z'n grootvader was molenaar op een watermolen bij Siddeburen, z'n vader nam dat over, maar ging in 1925 over naar de korenmolen "De Zwaluw" in Nieuwe Pekela. Daar leerde hij z'n zoon ook het vak. Die nam het bedrijf van z'n vader in 1952 over.

Molenaar E.D. Pot (links) en dhr. D. Bos uit Bellingwolde in gesprek.

Op dat moment was het voor de molenaars en de molens geen beste tijd. Veel molens kwamen stil te staan en de molenaars zochten een andere betrekking, soms bij de grote graanverwerkende fabrieken.

Pot ging echter zoveel mogelijk met z'n tijd mee. In 1950 werd de molen hersteld door de molenmakers Medendorp en Steenhuis en op 7 oktober van dat jaar feestelijk weer in bedrijf genomen.

In 1956 werd het muurwerk rondom bekleed met een halfsteensmuur tot even boven de stelling (later tot aan de kap).

Diverse motoren werden in de loop van de tijd aangeschaft om allerlei graanverwerkende machines aan te drijven.

De molen werd ook uitgerust met het systeem - Ten Have (een grote draaibare klep in de lengte van de roede) en Fauël - wicken, die werken als de fok op een schip.

Door zich vooral toe te leggen op de produktie van mengvoeders wist Pot het hoofd boven water te houden en later zelfs het bedrijf grootscheeps uit te breiden met silo's en een nieuwe schuur voor opslag van graan en graanprodukten.

Toen, in de jaren '70, de belangstelling voor natuurvoeding groeide, speelde Pot hier ook op in, door windmolen-meel te gaan produceren voor bakker Borgesius, die hiervan de bekende molenbroden bakt.

Op 22 december 1977 kocht Pot de molen "De Hoop" te Kropswolde,

Korenmolen - grondzeiler "De Hoop" in Kropswolde. Men ziet, dat deze molen is uitgerust met Fauël-wieken en zelfzwichting.

die er toen erg verlaten en haveloos bij stond. Z'n zoon nam toen de molen in Nieuwe Pekela over. Toen de subsidieaanvraag voor een algehele restauratie rond was, gaf hij het molenmakersbedrijf Roemeling & Molema in december 1979 opdracht de molen te restaureren (begroting 3½ ton).

Vroeger was deze molen de oliemolen van Helder te Vierverlaten. De molen werd in Kropswolde herbouwd in 1923 voor dhr. Chr. Schutte ter vervanging van de van voor 1787 daterende grondzeiler, die toen afgebrand was.

Pot heeft de roeden weer van zelfzwichting doen voorzien en tevens is een neusremklep in de Fauël-wieken aangebracht. In maart 1981 was het karwei klaar.

Er zijn in Groningen nog maar vier echte produktie-korenmolens en daarvan is deze er één. Behalve malen kan er met de molen ook worden gepeld. Mulder Pot vervaardigt o.a. ongebuild tarwemeel, müsli, haver-vlokken-mais, gerstemeel, havermeel, geplette en gepunte haver, benevens de verkoop van allerlei soorten diervoeder. Bijna alles aan de opslagsilo's in de molen hebben dhr. Pot en z'n zoon zelf gedaan; daaraan zijn heel wat vrije uren besteed, maar het resultaat mag dan ook gezien worden: er is nu opslag voor zo'n 25 ton graan in de molen te Kropswolde!

De molen is aan alle kanten gemoderniseerd: het kruien gebeurt elektrisch en er is o.a. een vernuftig transportsysteem met jacobsladders door de hele molen, waarbij silo's, mengmachine en transport naar de stenen allemaal op elkaar aangesloten kunnen worden door het simpele openen of sluiten van enkele schuiven.

Pot is nu 63 jaar, maar denkt voorlopig nog niet aan ophouden. Het hoeft wat hem betreft allemaal niet meer zo fanatiek als vroeger in Nieuwe Pekela, maar zo lang hij er nog aardigheid aan heeft, gaat hij er mee door.

De molen "De Hoop" is uw bezoek zeer zeker waard. Dhr. E.D. Pot is er meestal 's middags te vinden en in elk geval 's zaterdags. Telefonisch is hij te bereiken onder nummer 05980 - 9 18 24.

D.J.T.

- - -

Molennieuws

7. "De Jonge Hendrik" te Den Andel

Molenaar Theo Asselman houdt er mee op hier molenaar te zijn, wegens vertrek naar elders. Hij wordt per 1 november 1982 opgevolgd door de heer W. Postema uit Broeksterwoude.

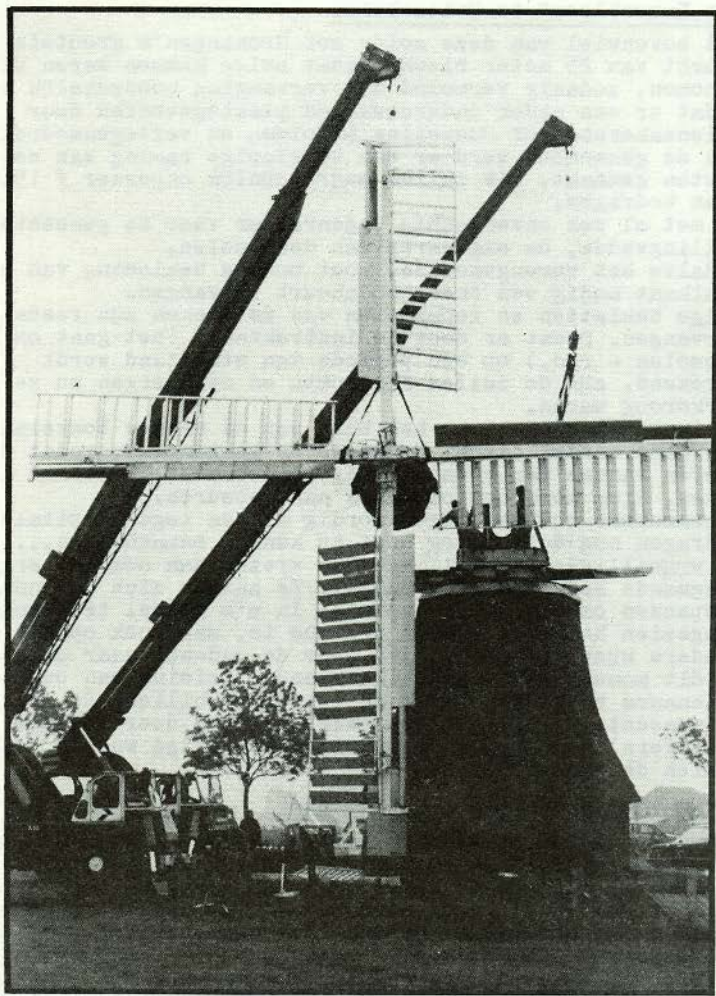
10. De "Zilvermeeuw" te Onderdendam

Deze molen, eigendom van de Molenstichting Hunsingo, had belangrijke verbeteringen nodig. Uiteraard ontkomt men niet aan geregeld verfwerk e.d., maar bij de "Zilvermeeuw" moest ook de binnenroede worden vervangen, compleet met zelf-zwichting en Van Bussel-stroomlijnneus, door de fa. Bremer, thans ook Dunning geheten, die ook de molen nr. 12 onder handen nam.

De molenstichting heeft de kosten gespreid over 1981 en 1982. Niettemin is sprake van een financiële inspanning, te meer omdat ook bij B.W.O.-molens de subsidiëring niet meer gladjes verloopt. Het gevolg is een ernstig renteverlies voor de stichting.

12. "Het Witte Lam" te Zuidwolde (Gr.)

Op 10 juni 1982 werd de molen door de fa. Dunning (Bremer) te Adorp van een nieuwe kap voorzien. Het werk werd geklaard met behulp van 2 Saturnus-kranen van de fa. Lommerts uit Delfzijl. Op een enkele keerklos na was het een kwestie van verwisselen. Toen de oude kap op de grond was gelegd,

Zelden zien we zo'n spectaculair moment: de linker kraan hangt de as met wiekenkruis en al even in de lucht om de tweede kraan de gelegenheid te geven om de kap van "Het Witte Lam" te verwisselen.

was het duidelijk genoeg, dat dit vernieuwen echt noodzakelijk was.

In de kap van het kleinste watermolentje in bedrijf in de provincie Groningen heeft de molenmaker het voor elkaar gekregen om een heuse smeerzolder aan te brengen. Enna Berghuis maakt er nu dankbaar gebruik van.

16. "De Korenbloem" te Vriescheloo

Het bovenwiel van deze molen met Groningen's grootste vlucht van 25 meter bleek, nadat enige kammen waren uitgenomen, zodanig vermold dat vervanging noodzakelijk leek. Nadat er een nader onderzoek had plaatsgevonden door molenmakersbedrijf Roemeling & Molema en vertegenwoordigers van de gemeente, werd er een voorlopige raming van de kosten gemaakt. Die zullen waarschijnlijk ongeveer f 15.000,- gaan bedragen.

Al met al een onverwachte tegenvaller voor de gemeente Bellingwedde, de eigenares van deze molen.

Behalve het vorgenoemde, moet ook de bekleding van het achtkant nodig een onderhoudsbeurt ontvangen.

Enige heklaten en zoomlaten van de wieken zijn reeds vervangen. Omdat er door de instructeurs (het gaat om een lesmolen - red.) op een periode van stilstand wordt gerekend, zijn de zeilen afgenomen en opgeborgen nu ze nog kurkdroog waren.

Na inspectie bleek ook het hout van de nieuwe bonkelaar te zijn gaan werken (lees: gedroogd en gekrompen), zodat de ijzeren banden ter versteviging aangebracht, helemaal los zaten. Hier moet dus ook iets aan gebeuren.

Molenmakers schijnen tegenwoordig alleen tegen kapitale bedragen nog echt droog hout te kunnen bemachtigen....

De vrijwilligers in Bellingwedde vrezen dan ook het ergste aangaande het nieuwe bovenwiel. Ze zullen zich bovendien inspannen om het oude bovenwiel in z'n geheel te behouden, aangezien het niet alleen erg oud is, maar ook op een bijzondere wijze is beschilderd door de oud-molenaar C.C.Sanders. Op dit moment zijn vrijwilligers onder leiding van oud-molenaars bovendien bezig de stenen te billen. Er zal in de gemeente-werkplaats ook (waarschijnlijk door de vrijwilligers) een nieuwe steenkuip vervaardigd worden, aangezien de oude af is.

27. Houtzaagmolen "Fram" te Woltersum

Momenteel wordt er gewerkt aan een nieuwe sleepelling van deze houtzaagmolen. De oude planken zijn wel goed van kwaliteit, maar door hun geringe dikte buigen ze door het gewicht van de te zagen boomstammen. De nieuwe dikkere planken van azobéhout zijn door de heren Dreise, de Nie en Krabbendam op de molen zelf gezaagd.

Ze voerden ook het verdere timmerwerk uit.

De "Fram" wordt momenteel ook tijdelijk als 'lesmolen' gebruikt door een instructeur met z'n leerling-vrijwilligers, die vooral vertrouwd moeten raken met de fok-wieken.

Tijdens zeil oefeningen sneuvelden er populieren zeilkampen, het bleek, dat ze enkele jaren na de restauratie al ongeschikt zijn geworden. Er zullen nieuwe zeilkampen van iepenhout in Rasquert vervaardigd worden. Bij het draaien van een molen zijn vermoldde wiekonderdelen levensgevaarlijk!

42. "De Eendracht" te Sebaldeburen

De Sebaldebuurstermolenpolder wil - ook al met het oog op de stroomrekening - nog dit jaar met de molen draaien, als

Werkzaamheden aan de nieuwe sleepelling van de "Fram".
- Zie vorige pagina -

het moet, met één roede. Gelukkig is de molenmakerij Bremer al een flink eind gevorderd met het B.W.O.-herstel. De vrijwillige molenaar Henk Berends maakte deze zomer een lelijke val, toen tijdens werkzaamheden een oude heklat het begaf. Hoewel een tijdje opname in het ziekenhuis (ook voor een operatieve ingreep) noodzakelijk was, is zijn herstel toch veel vlotter verlopen dan bij menige molen.

46. De molen van de Hilmahuistermolenpolder te Visvliet

Er is ons bericht dat van deze nabij de Friese grens gelegen poldermolen de korte schoren van het staartwerk zijn vernieuwd. De vrijwillige molenaar J. Liefvering is er mee ingenomen.

--. "De Duif" te Ezinge

De gemeente Ezinge heeft een plan opgesteld tot het herbouwen van de uit 1852 daterende achtkante stellingmolen "De Duif" aan de Nieuwestreek, op dezelfde plaats als zijn voorganger. Blijkens een oude foto - de molen is in 1947 gesloopt - heeft de molen Dekkerwieken met zelfzwichting. Gezien de financiële positie van de gemeente kon men tot hun spijt nog geen gunstig geluid laten horen.

69. "De Meervogel" te Hoeksmeer

Het bestuur van de Stichting Groninger Molenvrienden had een overleg met het bestuur van het waterschap Fivelingo over het mogelijk behouden van de mulderswoning bij de Meervogel. Deze woning zou - als hij zou worden gehandhaafd - min of meer tussen waterbouwkundige voorzieningen op een schiereiland komen te staan. Dat onderhoud was hoopvol, maar uit latere ontwikkelingen is gebleken, dat

afbraak niet meer te keren valt. Gelukkig mag men aannemen dat het ruilverkavelingsplan wel tot gevolg zal hebben, dat "De Meervogel" gerestaureerd zal worden. Het gaat hier om werken in het ruilverkavelingsplan Stedum-Loppersum.

97. Korenmolen Stel te Harkstede

Het molenmakersbedrijf fa. A. Doornbosch te Adorp maakt vorderingen met de restauratie van molen Stel te Harkstede. Op 14 september j.l. is een nieuwe kap op de molenromp geplaatst en de daaropvolgende week werd gewerkt aan de nieuwe stelling. De oplevering is verschoven naar 1 dec.'82.

131. Korenmolen Dijkstra (Westerhuis) te Winschoten

Dit is de middelste van het korenmolentrio te Winschoten. Dit stadsbezit zal binnenkort verder worden verfraaid door het herstel van de molen Dijkstra. Financieel is dat mogelijk, omdat werd ingepast in het programma voor de versnelde uitvoering van het inrichtingsprogramma 1981 - 1982 in het kader van het Integraal Structuurplan voor het Noorden des Lands. Als het u soms duizelt van al die vormen van subsidiëringen, nemen we u dat niet kwalijk. Hoofdzak is dat de molenmakerij Roemeling & Molema de omvangrijke restauratie met voortvarendheid ter hand heeft genomen. De gemeente heeft zorgvuldig overwogen (ook na overleg met de Stichting Groninger Molenvrienden) of - evenals aan de westelijke buurmolen "Berg" - de zelf-zwichting weer zou worden aangebracht. Dat zal vooreerst niet gebeuren, hoewel de mogelijkheid open blijft.

140. "Fortuna" te Noordhorn

Deze zo belangrijk in het dorpsbeeld gelegen korenmolen heeft lang op lotsverbetering gewacht. Het geduld van de bevolking werd op proef gesteld, zodanig dat men er niet altijd lijdzaam bij bleef. Er werd wel eens actie gevoerd. Al weer jaren geleden werd het restauratieplan ingediend, waarbij werd aangenomen, dat de financiering in het kader van het I.S.P. zou lukken. Welnu, de rijksbeschikking kwam een tijdje geleden af en aan de molenmakerij Bremer werd opdracht verstrekt. Deze firma hoopt in het najaar nog zoveel uitwendig werk aan de molen te kunnen doen, dat het in de winter eerder mogelijk is om ook binnenwerk te doen.

- - -

Rectificatie

Op pag. 25 onderaan van het voorgaande nummer van 'De Zelf-zwichter' is door weglating van het woord 'onder' een foutieve mededeling gedaan. Bij de afbraak van de molen in Westernieland in 1917 is een man omgekomen onder de molenmaker P. Takens. Het was dus niet de molenmaker Takens, die het leven liet, maar een van zijn knechten.

We ontvingen van de watermulder P. van der Veen een gewaardeerde reactie, naar aanleiding van onze mededeling op pag. 9 van 'De Zelfzwichter' nr. 1/82. Daarin staat dat "De Eolus" te

Aduard de enige watermolen is, die zijn oorspronkelijke polder onveranderd met uitsluitend de windkracht bemaalt. Inderdaad moet je die zin goed lezen. Je zou kunnen begrijpen, dat "De Eolus" de laatst overgebleven echte watermolen van de provincie Groningen is. Dat is niet het geval. Ook "De Jonge Held" bij Leegkerk verzorgt met windkracht zijn poldergebied. Het enige verschil met "De Eolus" is, dat het oorspronkelijke poldergebied (polder De Jonge Held) een wijziging heeft ondergaan. De beroepsmolenaar schreef ons dan ook dat "De Jonge Held" (nr. 57 in het Groninger Molenboek) de polder van ongeveer 350 ha goed op peil houdt met uitsluitend de windkracht.

"Alleen al van ongeveer half oktober of eerder tot ongeveer half maart heb ik er dan ongeveer 800 uren opzitten. Ook's zomers wordt er wel eens gemalen, zoals in die van 1980, toen er in juni en juli enorm veel regen viel. In de natte perioden is het vaak nodig 's nachts door te malen."

De molenaar nodigt de molenvrienden uit een bezoek aan zijn molen te komen brengen, het liefst in de herfst, winter en voorjaar, als de molen dagelijks in bedrijf is.

- - -

Nieuwe molenfietstocht!

Onze Vereniging heeft een nieuwe fietstocht gemaakt, die langs Groninger molens gaat: deze keer in het oosten van de provincie. De startpunten van de vorige tochten waren Thesinge en Kolham.

Deze tocht is georganiseerd met als startpunt "Veldkamps Meuln" in Bellingwolde. Ze gaat dan via Vriescheloo en Wedderveer naar Blijham en Winschoten en daarvandaan weer terug via Oudeschans naar Bellingwolde. Ook deze tocht is landschappelijk gezien zeer aantrekkelijk. Niet alleen voert ze langs minstens 7 molens, maar ook ziet u een gedeelte van het Westerwoldse landschap, het stroomdal van de Westerwoldse Aa en de uitgestrekte landbouwgebieden tussen Winschoten en Bellingwolde. Het dorpje Oudeschans is bovendien bekend vanwege z'n vroegere vesting-verleden en heeft z'n typisch Groningse sfeer beter bewaard dan bijvoorbeeld de nieuwe vesting Bourtange, ofschoon ook Oudeschans door de 'nieuwe-vestingbouwers' bedreigd wordt. Onderweg zijn er, behalve de molens natuurlijk, ook veel andere bezienswaardigheden en monumenten te zien. Om er een paar te noemen: de grote boerderijen, het Huis te Wedde, het streekmuseum 'De Oude Wolden' te Bellingwolde, oude huizen en het kerkje te Oudeschans, etc.

De tocht zal ongeveer 40 km lang zijn, maar het is niet de bedoeling dat u gaat racen! Geef vooral uw ogen goed de kost en maak er een ontspannen ritje van.

Zaterdag, 9 oktober kunt U vanaf 9 uur starten.
Om 17.00 uur sluiten we.

Derk Jan Tinga.

Molenexcursie 11 september 1982

door Derk Jan Tinga
en
Henk Berends.

Dit jaar organiseerde onze Vereniging de jaarlijkse excursie, nu naar Drenthe. Ofschoon het weer enige dagen voor ons vertrek niet te best was, hadden we de hele dag eigenlijk niets te klagen. De organisatie was prima geregeld en mede dankzij de vrijwillige medewerking van twee GADO-buschauffeurs konden de kosten beperkt blijven. Eén van de chauffeurs is nl. lid van onze vereniging en had aangeboden ons die dag te rijden. Er waren echter 72 deelnemers en die konden natuurlijk niet allemaal in één bus. Daarom heeft de betreffende chauffeur een van z'n collega's gevraagd; die had eigenlijk vakantie, maar sprong toch in! Alle lof van de molenvrienden natuurlijk. 's Morgens om 8.15 uur zijn we vertrokken vanaf het hoofdstation van de NS in Groningen. Er was gelukkig zowel een bus voor rokers als voor niet-rokers.

Door de mist vielen de beide molens van Haren en Glimmen niet te zien. Toch begon de zon langzamerhand door te breken.

Omstreeks 9.30 uur kwamen we aan bij het Veenmuseum 't Aole Compas' bij Barger-Compascuum, waar een kop koffie door de Vereniging werd aangeboden. Na het tweede bakje hadden we tot 12 uur de tijd om in het museum rond te kijken. Dit museum is zeker de moeite waard om met een bezoek vereerd te worden. Je kunt er rustig een dag zoet brengen. De geschiedenis, ontstaan en afgraving worden in woord en beeld duidelijk uit de doeken gedaan. Het Veenmuseum beslaat een grondoppervlakte van meer dan 200 ha. Voor mensen, die slecht ter been zijn, zijn er rolstoelen beschikbaar. Oude ambachten worden er nog beoefend, meestal alleen op de zaterdagen; o.a. dorsen met de vlegel, broodbakken in leem-ovens met turf gestookt (enorm lekker brood)!

Demonstratie
graandorsen

Turfsteken met de hand. Stoelen matten enz. Verder waren er andere attracties, zoals een trekschuit met een Bels ervoor en een veentreintje. Bovendien was er deze zaterdag een Stoppemarkt. Hier werd gedemonstreerd hoe het graan met stoom gedorst werd.

Om 12 uur was het voor de 72 molenvrienden verzamelen geblazen voor het diner. Het was een rijkelijk overvloedige, maar zeer goed verzorgde maaltijd.

Om 13.30 uur vertrokken wij naar Nijveeen. Voor velen een gelegenheid om even een tukje te doen in de bus. Al voordat we de Weimalaan indraaiden, zagen we de Duits aandoende molen draaien. Deze molen is de enige op dit moment in Nederland met een windroos achter op de kap, zodat de molen steeds met de kop op de wind staat. Er stond een licht briesje, maar malen was er niet bij.

De molen, eens een 'pronkjewail' in het Duitse Weener, is in 1975 door de gemeente Nijveeen tegen afbraakprijs gekocht, nadat de gemeenteraad een krediet van f 20.000,- beschikbaar had gesteld.

"De Sterrenberg" te Nijveeen.

"De Vliet" te Oldendiever.

Men had dit bedrag er graag voor over om het dorp weer wat silhouet te geven. Nijveeen had tot 1932 namelijk ook een korenmolen gehad, die in 1840 gebouwd was aan de Molenweg. En voor secretarie-ambtenaar J.A. van Doorne was het een doorn in het oog, dat Nijveeen er zo 'plat' bij lag. Op één van zijn speurtochten door Duitsland werd hij in Weener geconfronteerd met een nog redelijk intact zijnde molen. Molenmaker Medendorp heeft samen

met enkele gemeentewerkers en het kraanbedrijf Nijdam de molen afgebroken. Na enig geharrewar werd de plaats voor de te herbouwen molen bepaald aan de Burg. Weimalaan. Door een enthousiast gemeentebestuur en gesteund door de plaatselijke bevolking kon er, naar ambtelijke molenbegrippen, snel gestart worden. Al in 1976 werd het onderachtkant gebouwd door J.S. Nijboer uit IJhorst voor een bedrag van f 227.603,-. De bovenbouw kwam onder hoede van Y. Schakel uit Exmorra. In december van dat jaar werd besloten de molen "De Sterrenberg" te noemen, zijnde de naam van de molaar en schenker van de molen, de heer H.R. Sterrenberg uit Weener. Op 13 januari 1977 kon het achtkant en de kap reeds geplaatst worden. Een feestdag voor Nijeveen, temeer daar zijn schooljeugd een dag vrij kreeg. Op 26 april werden de roeden en de windroos geplaatst. De roeden zijn van zelfzwichting voorzien. Het draaipunt van de kleppen bevindt zich echter onderaan de klep, terwijl de treklat achter de binnenste draailat langs loopt. Een opmerkelijk verschil met wat wij in Groningen hebben. Typisch is ook de lange bliksemafleider op de kap, die volgens een oude bepaling 1 voet boven de hoogste stand van de wiek moet uitsteken. Via een sleepcontact gaat het dan verder naar beneden. Tijdens het 500-jarig bestaan van Nijeveen in 1977 is de molen op 11 augustus door z.k.h. Prins Claus feestelijk geopend. Intussen heeft de herbouw f 675.000,- gekost. Van dit bedrag bracht de bevolking maar liefst f 35.000,- bijeen.

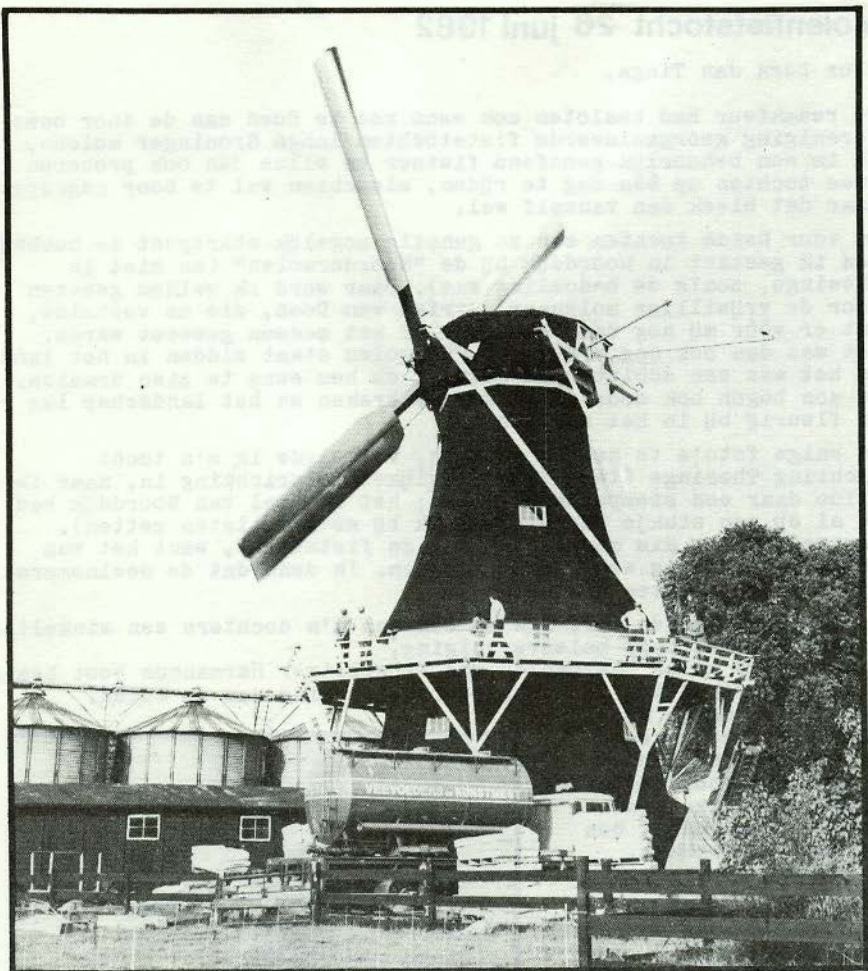
Toch zou zo'n mooie molen meer een produktiemolen moeten zijn. Met twee koppels stenen kan heel wat gedaan worden. Iets wat we zouden zien in de volgende molen in Oldendiever.

Meint Noordhoek maalt daar - in z'n vrije tijd - voor een aantal warme bakkers. Zelfs z'n vrouw weet er weg mee, want ze bakt een aantal 'vlijtjes', die al dan niet besmeerd met roomboter er best in gingen.

Voordat Meint op "De Vlijt" als vrijwilliger kan draaien, moesten er heel wat hindernissen worden genomen. Pas na 16 besprekingen tussen gemeente Diever en de vorige eigenaar J. Uiterwijk Winkel is de koopovereenkomst in 1978 gesloten. Het aankoopbedrag was f 150.000,-. De eigenaar wilde de molen en woning tegelijk verkopen, iets waar de gemeente niets voor voelde.

De molen "De Vlijt" dateert uit 1882 en is in 1956 en in 1980-'81 gerestaureerd en uitgerust met fokwieken ir. Fauël en zeilen. De molen werd op Nationale Molendag 9 mei 1981 door C.d.K. mw. A.P. Schilthuis in gebruik gesteld. Wij wensen Meint nog veel goede maalwind en bevelen een bezoek aan 'zijn' molen van harte aan.

Na een consumptie in het dorp Diever gingen wij op weg naar Norg. Molen Snijders kan weer draaien! Hiervoor mag de vlag best uitgestoken worden. De aanvankelijke restauratie - begroting van f 250.000,- werd met ruim 68 mille overschreden. Voor dit bedrag is de molen dan ook flink opgeknapt, o.a. een nieuwe kap door molenmaker Alserda en twee nieuwe roeden met het Bilau-systeem door 'molenmaker' Buurma. Molenaar Snijders was duidelijk in z'n nopjes met z'n nieuwe rood en zilvergrijs geverfde wieken. Samen met z'n zoon geeft hij aan de geïnteresseerden tekst en uitleg over de werking van z'n wieken. Waarschijnlijk is het systeem Bilau één van de meest perfecte wieksystemen, die ooit voor klassieke

De draaiende molen Snijders met de Bilau-wieken te Norg.

molens zijn bedacht. Daar komt nog bij, dat deze molen de enige is in geheel Nederland, die dit systeem bezit! (De molen is ten tijde van ons bezoek pas enkele dagen klaar met de restauratie, dus mooi op tijd - red.)

Rond 6 uur werd het tijd om naar huis te gaan, echter niet voordat er een afzakkertje op kosten van de zaak is gehaald bij de 'Vluchtheuvel' bij Norg.

Reisleider T. de Jong bedankt B. Dijk voor z'n georganiseer en later de 2 buschauffeurs voor het beschikbaar stellen van hun vrije tijd. Zo'n reis als deze kan nauwelijks in ons 2^e lustrumjaar worden verbeterd. Tot volgend jaar en dan met nog meer leden!

Molenfietstocht 26 juni 1982

door Derk Jan Tinga.

Uw redakteur had besloten ook eens mee te doen aan de door onze Vereniging georganiseerde fietstochten langs Groninger molens. Hij is een behoorlijk geoefend fietser en wilde dan ook proberen twee tochten op één dag te rijden, misschien wel te hoog gegrepen, maar dat bleek dan vanzelf wel.

Om voor beide tochten een zo gunstig mogelijk startpunt te hebben, ben ik gestart in Noorddijk bij de "Noordermolen" (en niet in Thesinge, zoals de bedoeling was). Daar werd ik welkom geheten door de vrijwillige molenaar Jurrien van Deen, die me vertelde, dat er vóór mij nog maar een stuk of wat mensen geweest waren. Het was dan ook nog vrij vroeg. De molen staat midden in het land en het was een schitterend gezicht om hem eens te zien draaien. De zon begon ook door de wolken te breken en het landschap lag er fleurig bij in het zonlicht.

Na enige foto's te hebben genomen, vervolgde ik m'n tocht richting Thesinge (tegen de eigenlijke fietsrichting in, maar ik wilde daar een stempelkaart kopen; het stempel van Noorddijk had ik al op een stukje papier, dat ik bij me had, laten zetten). We troffen het die morgen wel met de fietstocht, want het was werkelijk prachtig weer om te fietsen. Ik denk dat de deelnemers dan ook erg genoten hebben.

In Thesinge hadden dhr. Pik en één van z'n dochters een winkeltje ingericht voor onze molervereniging. Boven in de molen "Germania" was vrijwilliger Harmannus Noot bezig de bezoekers uitleg te geven over de werking van de molen.

Na nog een bakje koffie te hebben gedronken en wat spullen te hebben meegenomen voor de molenaars van de volgende molen op de route, ben ik weer vertrokken, richting Loppersum.

Daar staat molen "De Stormvogel" van molenaar Nienhuis. Ook vrijwilligers waren er: Thom Petri en R. Bouwknecht. Die loodsten me mee naar de kap van de molen, om eens mijn mening te horen over de aanlopende ijzeren bandvang. Wat me onmiddellijk al was opgevallen, toen ik naar

Molen "De Stormvogel"
te Loppersum.

de molen toe fietste, was, dat er geen zeilen voor de hekken lagen, terwijl de kracht van de wind dat toch zeker toeliet. Het bleek, dat de zwichtlijnen en de hoektouwen nogal verrot waren en het onverantwoord was, de zeilen er voor te leggen. Ik hoop maar, dat er ondertussen iets aan is gedaan, desnoods door de vrijwilligers zelf, maar hopelijk heeft de gemeente ingegrepen.

Ik heb na Loppersum eerst nog even een bezoekje gebracht aan een vriendin, die daar in de buurt woont en ben toen na ongeveer anderhalf uur weer op m'n fiets gestapt.

Woltersum was de volgende molen op de route. In de zaagmolen "Fram" was het erg gezellig. De lucht begon wat te betrekken en het zag er naar uit, dat er later regen zou komen, maar op dat moment was het nog droog. Ik ben toen niet teruggefietst naar Noorddijk, maar een eindje terug gereden langs het Eemskanaal en daar overgestoken. Vervolgens heb ik koers gezet naar Kolham,

Houtzaag-, koren- en pelmolen de "Fram" te Woltersum.

om daar de volgende tocht te gaan rijden. Maar toen begon de ellende: een lekke band in Schildwolde om een uur of half drie 's middags. Het bleek, dat er een scheur van zo'n 3 à 4 cm in de binnenband van m'n achterwiel zat.

Gelukkig was ik voorbereid op dit soort dingen en had ik m'n solutie en bandenlichters, benevens een pompje, meegenomen. Maar al met al verloor ik toch bijna 'n half uur, want het was geen gewoon lekje! Toen ik het lek gerepareerd had en ik een half uurtje had gereden, bleek dat de band héél langzaam leegliep. Tijd om de zaak nog eens te plakken, was er niet. Dus maar algedurig afstappen en pompen.

Het begon nu echt een tocht met hindernissen te worden.

Enfin, omstreeks half vier was ik in Kolham bij molen de "Entreprise". Daar startte ik omstreeks kwart voor vier, richting molen "De Hoop" te Kropswolde (foto op pag. 15). Wéér tegen de fietsrichting in dus, deze keer omdat ik geen zin had dadelijk nog eens het gedeelte, wat ik zojuist gefietst had, af te leggen, maar dan in omgekeerde richting.

Na een kort oponthoud op de molen van mulder E.D. Pot, o.a. wegens het leeglopen van m'n band, reed ik verder richting Hoogezand - Sappemeer. Hier vond ik de route wat moeilijk te volgen, maar dat kwam waarschijnlijk ook, omdat ik alles in omgekeerde volgorde fietste. Gelukkig vond ik, in de regen inmiddels, toch de goede weg naar Noordbroek. Onderweg heb ik nog even in een SRV-wagen drinkyoghurt gekocht (ik had 's middags niets gegeten en m'n maag was het daar duidelijk niet mee eens).

In Noordbroek werd ik, doorweekt en al, ontvangen door mevr. Rijken. Haar man heeft de molen overgenomen van molenaar Begeman in is van plan de molen weer te laten draaien. De stempeldoos was al opgeborgen, omdat ze er niet op rekende, dat er nog mensen zouden komen, zei ze.

In een verschrikkelijk hoog tempo ben ik toen verder gereden richting Slochteren, langs het Slochterbos naar de Groenedijk. Aangezien ik niet wist, waar de stempelposten waren en het ondertussen 10 voor vijf was geworden (om 5 uur moesten we binnen zijn), was ik nogal gehaast. Op de "Fraeylemamolen" was, zo te zien geen stempelpost, dus reed ik door naar de molen van "De Groote Polder". Eerst reed ik achterom, maar daar was niemand. Op mijn gebaren kwam er gelukkig iemand aangelopen, die zei dat er inderdaad een stempelpost was. Ook hij had z'n spullen al opgeborgen. Toen ik had uitgelegd, dat ook ik nog aan de tocht meedeed, kreeg ik een stempeltje op m'n kaart. Ik had nog 5 à 6 minuten te gaan en het werd nu echt een race tegen de klok. Om ongeveer tien over vijf reed ik het erf van café Molenhoek in Kolham op.

Gelukkig had ik, toen ik wegging, de afspraak met Tiny en Gerard Murris gemaakt, dat ik iets later zou binnenkomen.

Tiny en Gerard hadden de hele dag Hans Walstra vervangen, die normaal op de "Entreprise" als vrijwilliger te vinden is, maar deze dag door een familiefeest niet kon.

Ze vertelden, dat er bij hen zo'n 215 mensen van start waren gegaan (ik was de laatste geweest) en dat ze de laatste mensen, althans voorlopig, hadden moeten teleurstellen wat betreft hun beloning, in de vorm van een lepeltje met een afbeelding van

een achtkante bovenkruier. Er was niet gerekend op zo'n grote deelname. Later kregen deze mensen hun beloning alsnog.

Ik ben er nog even blijven eten en ben, toen Gerard en Tiny al naar huis waren, doorgereden naar het huis van mulder E.D. Pot te Foxhol, waar ik nog even gezellig heb zitten praten.

's Avonds ben ik weer teruggefietst naar Groningen. Het was een hele dag geworden en ik heb die nacht geslapen als een marmot! De maandag erop volgend heb ik toch maar een nieuwe binnenband gekocht, want het lek was werkelijk te groot om te kunnen repareren en steeds maar pompen gaat ook vervelen op den duur. Veel heeft het trouwens niet geholpen, want m'n mooie fiets werd enkele weken later gejat en ik heb nu een rammelende, ouderwetse damesfiets als vervanger....

D.J.T.

De „Wilhelmina” te Noorderhoogebrug

door B. Jongsma.

Zaterdag 18 september 1982 was dan de dag voor de opening van de 'Wilhelmina' te Noorderhoogebrug (nr. 87). Na twee jaren van herstelwerk, dat bijna vier ton vergde, is de molen weer een sieraad voor Noorderhoogebrug. Het grote verschil met vroeger valt direct al aan de buitenkant op. Tot aan het met dakleer beklede achtkant toe is het muurwerk gestucadoord met specie, waarin een waterafstotend middel, waarna vervolgens een sierpleisterlaag werd aangebracht. Een dergelijke behandeling onderging in 1974 ook de korenmolen 'De Hoop' te Haren, met prima resultaat. We mogen aannemen, dat ook de 'Wilhelmina' is verlost van de overvloedige vochtinwerking, waaronder de molen zwaar te lijden had. Alles wat de molenmakerij verder heeft uitgevoerd had geen opvallende veranderingen van het uiterlijk tot gevolg.

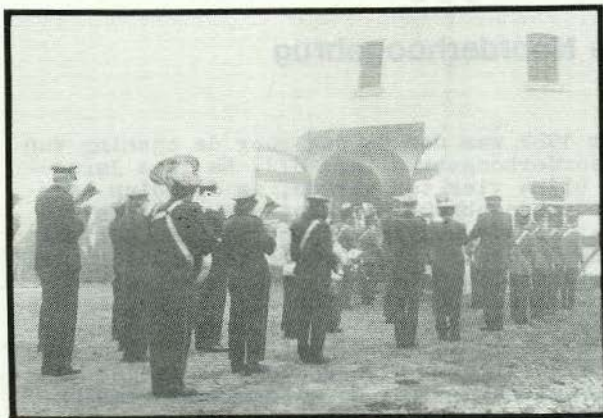
De roeden werden ontroest en opnieuw weer aangekleed volgens het zelfzwichtingssysteem, een nieuwe kap met spruiten op het bestaande engelse kruiwerk, nieuwe zolders en balklagen, las-einden aan legeringsbalken, sleutelstukken, nieuwe strijk-balken, ramen, deuren en kozijnen, staartbalk, schoren, nieuwe stelling, enz. Mede doordat de fa. Doornbosch het achtkant opnieuw heeft bekleed en alles netjes in de verf is gezet levert de molen weer een prachtige aanblik op. Als men op de stelling staat, valt het op, dat vanaf de muur de stelling niet open is gehouden, maar gedeeltelijk waterdicht is afgedekt. Met deze vinding van de heer B.K. van Slochteren van de Prov. Groninger Molencommissie wil men zorgen, dat het wit-grijze muurwerk schoner en droger blijft.

Op 8 september 1982 liet men de molen proefdraaien. Met door de voorzitter van de Molenstichting Hunsingo en Omstreken, de heer R.J. Clevering en de molenaar Rolf Wassens meegebrachte tarwe werden de drie koppels maalstenen beproefd. Rolf Wassens, ambachtelijk molenaar op de Joeswert te Feerwerd, was als deskundige aangetrokken. Opgesteld staan een koppel

blauwe stenen die dienen voor roggebreken; een koppel nieuwe kunststenen en een koppel aangestorte blauwe stenen. De meel-productie verliep naar wens. Ook met de jacobsladder, die na lange buitengebruikstelling ongerechtigden kan bevatten, liep het goed af.

Uw redacteur maakte op die dag enkele foto's, hetgeen later goed bleek uit te komen. Op de openingsdag was het tot aan de middag te mistig om de molen op afstand te fotograferen.

De feestdag was georganiseerd door de Stichting Dorpshuis Noorderhoogebrug. In overleg met Hunsingo stelden de bestuursleden G. Venema en J.A. Bruining een programma op voor de gehele zaterdag. Het begon met een rondgang van de muziekvereniging 'Uno Animo', die haar optreden afsloot op het molenerf.

'Uno Animo'
in actie bij
de molen.

Verder stonden op het programma de spectaculaire opening door de heer H.G. Buiters, burgemeester van Groningen, het optreden van de drumband Avantie, een vliegerwedstrijd, een feestelijke middag voor de jeugd, diverse spelletjes, ringsteken, een touwtrekwedstrijd, barbecue achter het dorps huis en 's avonds dansen in herberg Stad en Lande.

De spectaculaire opening door burgemeester Buiters te elf uur hield in, dat hij een mechanisme in werking stelde, dat het neerdalen van een zak meel vanaf de stelling tot gevolg had. Het neerkomen ging gepaard met een kleine ontploffing en het uiteenstuiven van de inhoud. Redacteur Martin van Doornik, die daar dichtbij stond, werd er wit van.

In zijn toespraak tot de genodigden in genoemde herberg bracht voorzitter Clevering in herinnering de uitspraak van de molenaar Tiedo Muda van 'De Jonge Hendrik' te Den Anel. In een radio-interview door Bert Garthof antwoordde Muda op de vraag of het wel goed ging: "Jawel, we hebben hier geen last van bomen". Welnu, de 'Wilhelmina' des te meer, zoals ook uit de

Burgemeester Bouter
van Groningen
verricht de (spec-
taculaire) opening.

bijgaande foto blijkt. Ook de inwoners van Noorderhoogebrug
willen de populieren graag weg hebben. Ze kunnen worden ver-
vangen door een lage beplanting.
Verzoeken aan het gemeentebestuur van Groningen gaf tot nu toe
geen resultaat.
Gelukkig naderen de bomen hun kaprijpheid.

De hoge-
bomenhinder
in beeld.

Uiteraard kwam in de toespraken ook tot uitdrukking de belangrijke stap tot behoud die de gemeente deed, door op 14 juni 1977 de molen van de molenaar W.B.J. van Wijngaarden te kopen en deze in 1978 aan de Molenstichting Hunsingo over te dragen. Verder bleek de gemeente bereid de kosten tot voorfinanciering van de restauratie op zich te nemen. De heer B. van der Veen Czn, die binnenkort 91 jaar wordt, gaf een historische beschouwing. Deze stelt hij voor de Zelfzwichter die in december zal uitkomen, beschikbaar. Onze voorzitter, de heer T. de Jong, haakte in op het moeilijke financiële beeld van de Molenstichting Hunsingo zoals dat door de heer Clevering was toegelicht. De heer De Jong overhandigde namens de Groninger Molenvrienden een envelop met inhoud, "die in ieder geval ruim voldoende is om de koffie met koek voor de genodigden (ongeveer 140 personen) te bekostigen".

Tot de genodigden behoorde ook mevrouw Van Wijngaarden. Zij is de Wilhelmina, waarnaar wijlen haar man de molen benoemde.

We zien haar op de foto afgebeeld op de stelling, samen met de vrijw. molenaar dr. C. Pik. De heer Pik is in z'n dagelijks leven directeur van de analistenschool te Groningen. Die school staat aan de Bedumerweg te Groningen, op geringe afstand van de molen. 'Hunsingo' prijst zich gelukkig met deze vrijwilliger voor de 'Wilhelmina'.

Vooraf na afloop van de bijeenkomst in de herbergzaal ging menig een de molen bekijken. Onze vereniging had in de molen een stand ingericht. Ook kon men daar de resultaten zien van een plaatselijke molenfoto-wedstrijd.

Nieuwe leden

(Per 17 september 1982)

A. Bos
H. Bosma
J. Helder
H.G. Hoek
H.E. Kanisky-Poortinga
M.H.T. van Limpt
T.J. Molenberg

Delfzijl
Groningen
Roden
Uithuizen
Groningen
Lieveren
Groningen

G.L. Nienhuis
A. Rozeboom-Top
G. Tillema
S. Tjoelker
C.D. Venhuizen
S. Weert

Wijhe
Usquert
Usquert
Oldekerk
Eelde
Groningen

-- 0 --

ondergetekende,

naam:

adres:

postcode:

woonplaats:

meldt zich aan als lid van de vereniging
vrienden van de groninger molens
tegen een jaarlijkse contributie van f 15,-

handtekening:

**vereniging vrienden van
de groninger molens**

postbus 213

9700 AE groningen

wordt ook lid!

U kunt Uw bijdrage voldoen op girorekening nummer 3866034 t.n.v.
penn.mr. van de Vereniging van Vrienden van de Groninger Molens,
dhr. J. van Dijk, Maluslaan 100, Groningen.

En vindt U het jammer, deze Zelfzwichter te verknippen, dan is
een telefoontje ook voldoende. U kunt ons bereiken op de nummers:
05903-1722, (U krijgt dan dhr. Dijk aan de lijn), 050-778633,
(het telefoonnummer van de penningmeester van de vereniging,
dhr. J. van Dijk).

